

การพัฒนา รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้

Development of Model of Learning Innovation Process for Sustainable Development of Local Scholars in Southern Thailand

ธานี ชูกำเนิด*
จิติมดี อาพัทธนานนท์*
มารุต คำชะอม*
เอกรินทร์ สังข์ทอง*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ และพัฒนารูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ผู้ให้ข้อมูลหลักประกอบด้วยปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการคัดเลือกให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ จำนวน 9 คน และผู้ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาจากปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 27 คน โดยแบ่งกระบวนการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาเอกสารและสื่อ ระยะที่ 2 การศึกษาภาคสนาม และระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบ ผลการวิจัยในระยะที่ 1 และระยะที่ 2 พบว่ากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านประกอบด้วย ขั้นตอนย้อนแลงทำผิด ขอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า ตั้งทำเตรียมลองใช้ ลองแล้วทำเพรื่อ ผักปรือ ทำใหม่ ยึดสมดุลงุ่นไว้ ร่วมใจใช้ร่วมกัน เปิดสังคมการเรียนรู้ สมรมอยู่แบบบัววัน

แตกหน้าทำต่อกัน และถูกผิดนั้นร่วมกันประเมิน ส่วนปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนประกอบด้วย การมีต้นแบบผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วมหลอมรวมนวัตกรรม ทำเป็นพลวัต จัดการครบวงจร สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร ไกลชิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการคู่ภูมิปัญญา ฟังพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้ ส่วนผลการวิจัยในระยะที่ 3 พบว่ารูปแบบมีความเหมาะสมและเป็นกระบวนการที่เป็นไปได้ว่านำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

คำสำคัญ: กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาไทย การพัฒนาที่ยั่งยืน

Abstract

This qualitative research was to study the process of learning innovation, the factors related to the success of learning innovation process, and the development

model of learning innovation process for sustainable development of local scholars in southern Thailand. The data were collected from nine key informants represented the local scholars in southern Thailand, and 27 people the local wisdom by the local scholars. The view, the field study, and the model development. The findings in phase 1 and phase 2 indicated that the process of learning innovation for sustainable development of the local scholars consisted of the following steps : to review the source of local wisdom, to find out the new knowledge, to make a difference, to plan the procedures, to try out actively, to be responsive to the development, to find out the balance point, to be supportive sufficiently, to create the knowledge-based society, to apply for living, to share and extend to others, and to check out and screen. The factors affected the success of the learning innovation process for sustainable development consisted of :community capital, the leadership prototypes, to create share vision, the innovation adoption, the dynamic approach, the cyclical management, the friendly communication, to be close to sources of knowledge as well as local wisdom, both academic wisdom, to rely on appropriate technology, and to be socially acceptable. The finding in phase 3 found that the model is appropriate and the process was possible to sustainable development.

Keywords : Learning Innovation Process, Local Scholar, Thai Wisdom and Sustainable Development

บทนำ

การศึกษาตามอรรถศาสตร์ของปราชญ์ชาวบ้านในชุมชน สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตแห่ง การพึ่งพาตนเองตามบริบทของภูมิสังคม วัฒนธรรม ทักษะปัญญา และความถนัดของตนเอง การพัฒนาองค์ความรู้และประสบการณ์อันเป็นภูมิปัญญาผ่านกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนเป็นผลจากการเรียนรู้ในรูปแบบหนึ่งที่ได้มาจากการปฏิบัติจริง เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาและพึ่งพาตนเองที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้ได้ผลในทางปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม

ปราชญ์ชาวบ้านอาศัยการจัดการความรู้ในชุมชนเพื่อสร้างความรู้ที่เหมาะสม มีการตั้งโจทย์ร่วมกัน มีการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่เรียนรู้ร่วมกันได้ รวมไปถึงการจัดการให้มีการสร้างความรู้และการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติให้สำเร็จผล อีกทั้งให้มีการประเมินผลการปฏิบัติเพื่อการปรับตัวอย่างต่อเนื่อง (ประเวศ วะสี, 2548 ;วิจารณ์ พานิช, 2549) นวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นกระบวนการสร้างสรรค์ทางความคิดและวิธีการเรียนรู้ ที่มีพัฒนาการและการประยุกต์ใช้อย่างเป็นขั้นตอน เป็นการจัดการความรู้เพื่อสร้างชุดความรู้ใหม่ และเป็นไปเพื่อความเปลี่ยนแปลงด้วยความเข้าใจอย่างแท้จริง

การศึกษาเกี่ยวกับนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ในมิติกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ตามบริบทการสร้างชิ้น การนำไปใช้ และการเผยแพร่นวัตกรรม รวมทั้งปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการพัฒนารูปแบบ

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนจึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาเพื่อถอดบทเรียนให้เห็นแนวคิด วิธีการ และการจัดการอันชาญฉลาดของปราชญ์ชาวบ้านในการเอาชนะกับปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ได้ด้วยกระบวนการเรียนรู้ผ่านภูมิปัญญาพร้อมกับการสร้างสรรค์นวัตกรรมเพื่อเอื้อประโยชน์ทั้งต่อ วิถีชีวิตของตนและสังคมส่วนรวม จนสามารถถ่ายทอดความรู้แก่ชาวบ้านและประชาชนทั่วไปให้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาชีวิตได้อย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้
3. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษารั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 3 ระยะ ดังนี้

1. ระยะที่ 1 การศึกษาจากเอกสารและสื่อ การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Study) จากหนังสือ วารสาร งานวิจัย เอกสารเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ และสื่อต่างๆที่เกี่ยวข้องกับปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ความหมายและความเป็นมา วิถีชีวิต องค์ความรู้ รูปแบบและวิธีการต่างๆ ของกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนานวัตกรรมการ

เรียนรู้ที่เกิดขึ้นในชุมชน เพื่อพัฒนาดตนเองและชุมชนให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืน

2. ระยะที่ 2 การศึกษาภาคสนาม

การวิจัยในขั้นตอนนี้เป็นการศึกษาวิจัยในภาคสนาม(Field Research) ประกอบด้วย การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งได้ทำการคัดเลือกปราชญ์ชาวบ้านที่ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติจากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาให้เป็นครูภูมิปัญญาไทยภาคใต้ตั้งแต่ รุ่นที่ 1 ถึงรุ่นที่ 7 จำแนกตามขอบข่ายของภูมิปัญญาไทย 9 ด้าน ประกอบด้วย ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม และหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ ด้านละ 1 ท่าน ควบคู่กับผู้รับการถ่ายทอดจากปราชญ์ชาวบ้านจำนวน 3 คน ต่อปราชญ์ 1 ท่าน รวมผู้ให้ข้อมูลซึ่งทำการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง(Purposive Sampling)ทั้งสิ้น 36 คน หลังจากนั้นผู้วิจัยมุ่งศึกษาโดยวิธีการวิจัยในภาคสนามประกอบด้วย

2.1 การศึกษาเอกสาร(Documentary Study)และสื่อต่างๆ เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและยืนยันข้อมูลจากข้อมูลทุติยภูมิที่ได้ศึกษา และเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเช่น เอกสารงานวิจัย เอกสารสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้สะสมไว้ รวมทั้งสื่อและนวัตกรรมต่างๆ ที่ปราชญ์ชาวบ้านได้ผลิตเองเพื่อเผยแพร่องค์ความรู้

2.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) ผู้วิจัยทำการสังเกตวิธีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมการเรียนรู้ในการถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านให้แก่ประชาชนผู้ที่มารับการถ่ายทอด โดยผู้วิจัยเป็นผู้สังเกต และบันทึกวิธีการถ่ายทอดตามลำดับขั้น

และนวัตกรรมที่ใช้ในการถ่ายทอดความรู้ โดยบันทึก
ลงในแบบสังเกต และถ่ายรูปรูปกิจกรรมการเรียนรู้

2.3 การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก
(In-Depth Interview) ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์
ปราชญ์ชาวบ้านและผู้รับการถ่ายทอดความรู้
ซึ่งถือว่าเป็นผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informants)

เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลการ
วิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบผลการวิเคราะห์
รูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการ
พัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ที่เป็น
กลุ่มตัวอย่าง

3. ระยะที่ 3 การพัฒนารูปแบบกระบวนการ
นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ
ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้

หลังจากที่ผู้วิจัยได้สังเคราะห์กระบวนการ
นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ
ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้แล้วทำการร่างรูปแบบ
กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ทำการตรวจ
สอบรูปแบบด้วยการสนทนากลุ่ม (Focus Group
Discussion) หลังจากนั้นทำการปรับปรุงแก้ไข
และทดลองใช้รูปแบบเพื่อศึกษาประสิทธิภาพ
โดยพิจารณาจากผลการดำเนินการใช้รูปแบบ
กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนา
ที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ซึ่งใช้กระบวนการ
วิจัยเชิงทดลอง แล้วนำข้อมูลจากการทดลองใช้
รูปแบบ ไปปรับปรุงรูปแบบให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการนวัตกรรม
การเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ ในมิติบริบท
ของกระบวนการสร้างนวัตกรรม (Innovation
Creation) กระบวนการนำนวัตกรรมไปใช้ (Inno-
vation Utilization) และกระบวนการเผยแพร่
นวัตกรรม(Innovation Diffusion) พบว่า

1. กระบวนการสร้างนวัตกรรม (Inno- vation Creation) ประกอบไปด้วยขั้นตอน

1.1 ย้อนแล่งำพืด เพื่อทบทวนวิธีการ
ดำรงชีวิต ภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ความรู้ ความ
สามารถที่ปราชญ์มี ปัจจัยเกื้อหนุน รวมทั้งอุปสรรค
ต่อการสร้างและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ของ
ปราชญ์ชาวบ้านตามสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น
ในอดีต ความเป็นไปได้ในปัจจุบัน และความน่าจะ
เป็นในอนาคต

1.2 ขอบสืบสรรหา ปราชญ์ชาวบ้าน
ต้องปฏิบัติตนเป็นผู้แสวงรู้ แสวงหาโอกาสที่จะเรียน
รู้เพื่อพัฒนาและปรับปรุงความสามารถ พร้อมทั้ง
พัฒนาศักยภาพของตนเองอยู่เสมอ มีการค้นคว้า
พัฒนาองค์ความรู้ให้ทันสมัย สามารถประยุกต์ใช้ได้
กับสภาพการณ์ทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

1.3 เปลี่ยนใหม่ให้แปลกกว่า การสร้าง
นวัตกรรมของปราชญ์ชาวบ้านเป็นการต่อยอดภูมิปัญญา
การดัดแปลงประยุกต์องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการ
มองเห็นคุณค่าของสิ่งใกล้ตัว ปราชญ์ชาวบ้าน
จึงอาศัยความแตกต่างเป็นทุนสำหรับใช้ในการ
จัดการกับปัจจุบันและอนาคต เพื่อก่อให้เกิด
ประโยชน์มากที่สุด

1.4 ตั้งทำเตรียมลองใช้ การจัดการ
ความรู้เป็นหลักการพื้นฐานสำคัญที่ปราชญ์ชาวบ้าน
ใช้เป็นแนวทางในการสร้างนวัตกรรมการเรียนรู้
ปราชญ์ชาวบ้านมีการวางแผนจัดระบบความคิด
จัดระบบการทำงานอย่างเป็ นขั้นตอนจาก
ประสบการณ์ที่ได้ตกผลึก ปราชญ์ชาวบ้านมีการ
วางแผนเพื่อกำหนดความรู้หลักที่จำเป็นหรือสำคัญ
ต่อการดำรงชีวิต มีการแสวงหาความรู้ที่ต้องการ
มีการปรับปรุง ดัดแปลง สร้างความรู้และประยุกต์
ใช้ให้เหมาะสมต่อการปฏิบัติงาน มีการแลกเปลี่ยน
เรียนรู้ และบันทึกองค์ความรู้ไว้ใช้ประโยชน์ต่อไป

2. กระบวนการใช้นวัตกรรม (Innovation Utilization) ประกอบไปด้วยขั้นตอน

2.1 ลองแล้วลองทำหรือ เป็นขั้นตอนที่ปราชญ์ได้ลองลงมือปฏิบัติจริง โดยผ่านการไตร่ตรองนวัตกรรมการเรียนรู้มาแล้วจึงตัดสินใจที่จะทดลองปฏิบัติ ถ้าการทดลองของปราชญ์ได้ผลเป็นที่น่าพอใจก็จะสร้างการยอมรับนวัตกรรมและขยายการปฏิบัติออกไปอย่างต่อเนื่องจนกระทั่งนวัตกรรมนั้นกลายเป็นวิธีการที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติต่อไป

2.2 ฝึกปรือทำใหม่ จากความอยากรู้อยากเห็น จากความสนใจ จากการเปรียบเทียบจากการดัดแปลง ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และความเข้าใจ เกิดการประดิษฐ์คิดค้น ปรับประยุกต์ใช้นวัตกรรมเพื่อนำไปสู่วิถีทางที่ดีกว่า นวัตกรรมการเรียนรู้ที่ปราชญ์ชาวบ้านนำไปใช้จึงเป็นเรื่องพัฒนาการที่ปราชญ์ได้เรียนรู้จากประสบการณ์ภายใต้สภาพแวดล้อมที่อาศัยอยู่ และสามารถพัฒนาต่อไปเรื่อยๆ ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหา และจัดการองค์ความรู้อย่างชาญฉลาดเพื่อให้ดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข

2.3 ยึดสมดุลหนุนไว้ ระหว่างวิชาการ ภูมิปัญญา และเทคโนโลยี ปัจจัยสำคัญ 3 ประการข้างต้นต้องบูรณาการเข้าด้วยกันอย่างสมดุล ภายใต้การคำนึงถึงหลักการถ่ายทอดองค์ความรู้ หลักการจัดการความรู้ ทัศนคติการแพร่กระจาย นวัตกรรม การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการถ่ายทอด และการเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน

2.4 ร่วมใจใช้ร่วมกัน อาศัยความร่วมมือที่ตอบสนองแนวคิดที่ว่าทุกทางปัญญา สำคัญกว่าทุกทางวัตถุ ดังนั้นปราชญ์ชาวบ้าน ชุมชน ภาคีรัฐ ภาคเอกชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพหากได้รับความร่วมมือจากทุก

ภาคส่วนในการสนับสนุน จนเกิดความรู้สึกลึกในลักษณะที่ว่าตนเองเป็นเจ้าของเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน

3. กระบวนการเผยแพร่วัตกรรม (Innovation Diffusion) ได้แก่ขั้นตอน

3.1 เปิดสังคมการเรียนรู้ หลักการสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของปราชญ์ชาวบ้านคือ การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น การนำองค์ความรู้ไปใช้ประโยชน์ และการเผยแพร่องค์ความรู้ต่างๆ จึงเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

3.2 สมรมอยู่แบบรู้หัว การดำรงชีวิตอยู่ภายใต้วิถีชีวิตท้องถิ่นเป็นการยืนยันความเป็นตัวตนของชุมชน การใช้ประโยชน์จากนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นเครื่องยืนยันถึงศักยภาพของตนเองและสะท้อนถึงพลังของชุมชนว่าสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้วิถีชีวิต และการจัดการที่นำเอาองค์ความรู้กับภูมิปัญญาชาวบ้าน เข้ามาประยุกต์ใช้ในกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและปรับปรุง เปลี่ยนแปลงให้สอดคล้องกับความเป็นจริงตามยุคสมัย จนสามารถแก้ปัญหา สามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองให้เป็นคนคิดใหม่และทันสมัยอยู่ตลอดเวลา

3.3 แลกหน่อทำต่อกัน บทบาทสำคัญอีกประการหนึ่งของปราชญ์คือ การถ่ายทอดองค์ความรู้และการศึกษาให้แก่ชุมชน ซึ่งถือเป็นการอุทิศแรงกาย แรงใจ และสติปัญญาเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น ภายใต้แนวคิดหลักที่ว่าหากเราค้นพบวิธีการประยุกต์ใช้องค์ความรู้เพื่อการจัดการที่เป็นเลิศแล้วไม่นำความรู้เหล่านั้นมาถ่ายทอดก็เปล่าประโยชน์ ดังนั้นการให้การศึกษและการถ่ายทอดความรู้ถ่ายทอดประสบการณ์ผ่านนวัตกรรมที่สร้างขึ้นจึงเป็นความรับผิดชอบโดยตรงของปราชญ์ชาวบ้าน

3.4 ถูกผิดนั้นร่วมกันประเมิน

กระบวนการกลั่นกรองเพื่อตรวจสอบคุณภาพนวัตกรรมที่ใช่ของปราชญ์ชาวบ้านเป็นไปตามสภาพจริงที่เกิดขึ้นจากการทดลองปฏิบัติ เรียกว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้เพื่อการประเมินตนเอง สร้างความเข้าใจและรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ภายใต้บรรยากาศของการสะท้อนคิด ประสพการณ์และบทเรียนของกันและกัน อันนำไปสู่การใช้นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ จนเกิดเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่มีความสามารถกำหนดตนเอง มีการเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลา

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

จากการสังเคราะห์ปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุนให้กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านประสบความสำเร็จไปสู่จุดมุ่งหมายเพื่อความยั่งยืน ประกอบไปด้วย

1. **ทุนชุมชนหนุนแนบ** ปราชญ์ชาวบ้านถือเป็นทุนมนุษย์ของชุมชน แนวคิด วิธีการอันเป็นวิสัยทัศน์ต้นแบบของปราชญ์ชาวบ้านที่เกิดขึ้นจะเป็นจริงได้ต้องอาศัยทุนทางสังคม ทุนทางธรรมชาติ ทุนกายภาพ และทุนทางการเงินเป็นเครื่องสนับสนุนเพื่ออำนวยความสะดวกตามบริบทของความเหมาะสมที่ควรจะเป็นภายใต้การยึดแนวความคิดพึ่งพาตนเองเป็นหลัก

2. **ต้นแบบผู้นำดี** ปราชญ์ชาวบ้านเป็นผู้นำทางความคิด และวิถีปฏิบัติตามแนวทางของการพึ่งพาตนเอง เน้นการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี เป็นผู้สื่อสารอย่างสร้างสรรค์ด้วยเหตุด้วยผล ปราชญ์ชาวบ้านจึงเป็นผู้จุดประกายทางความคิด สร้างความคาดหวังให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม ทุ่มเทอุทิศตนเพื่อชุมชน มีความทันสมัยทางความคิด และมีความสามารถในการกระตุ้นจูงใจให้เกิดกระบวนการเรียนรู้

3. มีวิสัยทัศน์ร่วม

มุมมองอนาคตที่คาดหวังไว้ร่วมกันของชุมชนเป็นวิสัยทัศน์ที่สมาชิกทุกคนในชุมชนพร้อมที่จะปฏิบัติและสนับสนุนให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ลักษณะของวิสัยทัศน์ร่วมที่มีความท้าทายและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของชุมชน ส่งผลให้เกิดการเรียนรู้และปฏิบัติได้จริง

4. หลอมรวมนวัตกรรม

หากชุมชนมีการประยุกต์ใช้นวัตกรรมที่สร้างขึ้นเพื่อถ่ายทอด ภูมิปัญญาของปราชญ์แล้ว จะเป็นการช่วยส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์อย่างต่อเนื่อง กลายเป็นวิถีชีวิต กลายเป็นพลังร่วมกันในการสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่คนตระหนักถึงความร่วมมือร่วมใจกัน

5. ทำเป็นพลวัต

การถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกันภายในชุมชนควบคู่ไปกับการแลกเปลี่ยนความรู้จากภายนอกนำไปสู่การพัฒนาและสร้างฐานองค์ความรู้ที่เข้มแข็ง เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงที่มีขึ้นอยู่ตลอดเวลา ดังนั้นการสร้างสรรคและปรับปรุง ภูมิปัญญาให้เข้ากับบริบทของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีแห่งการดำเนินชีวิตจึงควรเป็นความรู้ที่ไม่หยุดนิ่ง

6. จัดการครบวงจร

ปราชญ์ชาวบ้านควรอาศัยความรู้ความสามารถด้านการจัดการความรู้เพื่อจัดการกับกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน โดยการสร้างความรู้ที่เหมาะสม มีการจัดความรู้ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถเรียนรู้ร่วมกันได้ มีการประเมินผลการปฏิบัติ มีการจัดเก็บองค์ความรู้ มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำความรู้ไปประยุกต์ใช้จนทำให้เกิดการถ่ายทอดความรู้หรือปรับเปลี่ยนเพิ่มเติมความรู้จากเดิม และมีการแพร่กระจายไหลเวียนไปทั่วชุมชน

7. สอนกันฉันท์กัลยาณมิตร

บรรยากาศการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันด้วยความปรารถนาดีต่อกันของคนในชุมชนและเครือข่ายต่างชุมชน ภายใต้แนวคิดความเท่าเทียมกันว่าทุกคนสามารถ

เรียนรู้ร่วมกันได้ เป็นบรรยากาศที่มุ่งสร้างมิตรที่ดี ต่อการดำเนินชีวิตร่วมกันอันนำไปสู่การสร้างสรรค นวัตกรรมและพัฒนาศักยภาพของชุมชนอย่าง เป็นหน้าหนึ่งใจเดียวกัน

8. ใกล้ชิดแหล่งเรียนรู้ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเองภายใต้กระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เป็นสิ่งจำเป็นในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ การพาตัวเองเข้าไปใกล้แหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ทั่วไป ในชุมชน และการให้ความสำคัญกับองค์ความรู้ที่เป็น ภูมิปัญญาซึ่งได้รับการถ่ายทอดมาจากผู้รู้หรือ ปราชญ์ชาวบ้านเป็นการเพิ่มช่องทางให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในการเรียนรู้ที่แตกต่างไปจากการ เรียนรู้ในห้องเรียน

9. วิชาการคู่ภูมิปัญญา กระบวนการ นวัตกรรมการเรียนรู้ในชุมชนที่มีรากฐานมาจากการ ประยุกต์ใช้ความรู้ถิ่นอันเป็นภูมิปัญญาเข้ากับความรู้ ทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการจัดการ รวมทั้งศาสตร์ด้านอื่นๆ จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อ การประยุกต์ใช้องค์ความรู้อันเป็นสมบัติล้ำค่าของ ชาติในการพัฒนาสังคม

10. พึ่งพาเทคโนโลยีที่เหมาะสม กระบวนการ นวัตกรรมการเรียนรู้จะขับเคลื่อนไปได้ต้องอาศัย การใช้ความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่อย่างชาญฉลาด เทคโนโลยีที่เหมาะสมสามารถสร้างขึ้นเองได้จากการ ต่อยอดความรู้หรือเทคโนโลยีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อบริบทของสังคม วัฒนธรรม และขีดความสามารถของชุมชน

11. สังคมยอมรับได้ การยอมรับความรู้ใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิธีคิด วิธีปฏิบัติไปจากเดิมไม่ใช่ กระบวนการที่ง่ายดาย ปัจจัยที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง คือต้องกระตุ้นให้เกิดการยอมรับจากสังคม โดยการ ทำให้เห็นจริง เชื่อถือได้ รวมถึงการตระหนักถึงเครือข่าย ความสัมพันธ์จากการเรียนรู้ร่วมกันในสังคมเป็น

เรื่องสำคัญสำหรับการสร้างนวัตกรรม การนำ นวัตกรรมไปใช้ และการแลกเปลี่ยน นวัตกรรม การ เรียนรู้อันเป็นทุนทางปัญญาที่สำคัญของชุมชน

ได้หน้าปราชญ์โมเดล : รูปแบบกระบวนการ นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
ได้หน้าปราชญ์โมเดล : รูปแบบกระบวนการ นวัตกรรม การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ ชาวบ้านภาคใต้ สร้างขึ้นจากการสังเคราะห์ กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการ ที่ได้รวบรวมข้อดีของนวัตกรรมการเรียนรู้ของ ปราชญ์แต่ละท่านไว้ด้วยกัน ผสมผสานกับแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง และข้อคิดเห็นจากผู้ทรงคุณวุฒิ กระบวนการดังกล่าวผ่านการปรับปรุงและ พัฒนาภายใต้การดำเนินการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ร่วมกันระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ และปราชญ์ชาวบ้านและการทดลองใช้ว่ามีความ เหมาะสมและเป็นกระบวนการที่เป็นไปได้ว่าจะ นำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน

ผลจากการทดลองใช้รูปแบบสะท้อน ข้อเสนอแนะสำคัญที่ว่าบริบทของกระบวนการดังกล่าว ต้องเกิดขึ้น และดำเนินอยู่ภายใต้บรรยากาศของการ พึ่งพาตนเองแบบเน้นการแบ่งปันกล่าวคือไม่เห็นแก่ ตัว ไม่มัวหวงวิชา ยึดหลักอหิงสา และพึ่งพากันได้ เป็นเสาหลัก อาศัยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน เน้น การสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ มุ่งสร้างชุมชนให้มี วัฒนธรรมของการเรียนรู้ ทำ รู้ คือเรียนรู้แล้วต้องทำ รู้ ด้วยเป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน อันจะนำไปสู่ กระบวนการที่เป็นพลวัต กลายเป็นวิถีปฏิบัติที่จะ นำไปสู่การพัฒนาตนเองและชุมชนอย่างยั่งยืน ได้หน้าปราชญ์โมเดล : รูปแบบกระบวนการ นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้ สามารถแสดงได้ดังภาพ ประกอบ 1

ภาพประกอบที่ 1 รูปแบบกระบวนการนวัตกรรม การเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ชาวบ้าน

ได้นำปราชญ์โมเดลเป็นรูปแบบกระบวนการ นวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของปราชญ์ ชาวบ้านภาคใต้ “หน้า” เป็นภาษาถิ่นใต้หมายถึง กระถอมหรือที่ปักอาศัย หน้าในบทความนี้จึง เปรียบเสมือนศูนย์การเรียนรู้ซึ่งปราชญ์ชาวบ้านใช้ เป็นสถานที่สำหรับถ่ายทอดองค์ความรู้

ดังนั้นได้นำปราชญ์โมเดล จึงเป็นการบ่งบอก ถึงเรื่องราวเกี่ยวกับกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ ที่เกิดขึ้นภายใต้บริบทวิถีชีวิตแห่งการเรียนรู้ที่ ประกอบไปด้วยกระบวนการสำคัญ 3 ขั้นตอนตาม ลำดับคือ กระบวนการสร้างนวัตกรรม กระบวนการ นำนวัตกรรมไปใช้ และกระบวนการเผยแพร่ นวัตกรรมเป็นหลักในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทาง ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านในภาคใต้ ซึ่ง

กระบวนการสร้างนวัตกรรมประกอบไปด้วย ขั้นตอนย้อนแลเก่าผิด ขอบสืบสรรหา เปลี่ยนใหม่ ให้แปลกกว่า และตั้งทำเตรียมลองใช้

ส่วนกระบวนการถัดมาคือการนำนวัตกรรม ไปใช้ประกอบไปด้วยขั้นตอนลองแล้วทำเพื่อ

ฝึกปรือทำใหม่ ยึดสมดุหลหนุนไว้ และร่วมใจใช้ร่วมกัน

กระบวนการสุดท้ายคือกระบวนการเผยแพร่ นวัตกรรมประกอบไปด้วยขั้นตอนเปิดสังคมการ เรียนรู้ สรรมอยู่แบบรู้หัววัน แดกหน่อทำต่อกัน และถูกผิदनนั้นร่วมกันประเมิน กระบวนการดังกล่าว เปรียบเหมือนฟันเฟืองที่คอยขับเคลื่อนชุมชนไปสู่ ความยั่งยืน โดยมีปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จซึ่ง ประกอบด้วยการมีทุนชุมชนหนุนแนบ ต้นแบบ ผู้นำดี มีวิสัยทัศน์ร่วม หลอมรวมนวัตกรรม ทำเป็น พลวัต จัดการครบวงจร สอนกันจนทั้งที่กัลยาณมิตร ไกลชิดแหล่งเรียนรู้ วิชาการภูมิปัญญา ฟังพา เทคโนโลยีที่เหมาะสม และสังคมยอมรับได้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเปรียบเสมือนกระแสดมที่ คอยพัดสนับสนุนให้วงล้อแห่งกระบวนการ นวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านที่มีอยู่ ขับเคลื่อนต่อไปไม่หยุดนิ่ง

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

กระบวนการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน เป็นการศึกษาดตามอธยาศัยที่เกิดขึ้นภายใต้ การคิดค้น ดัดแปลง ประยุกต์ประดิษฐ์และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ กันภายใต้บริบทของชุมชนเพื่อพัฒนาศักยภาพ ของตนและชุมชนไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่องสอดคล้อง กับแนวคิดของ อุ่นตา นพคุณ (2543) ที่ว่าการ ศึกษาตามอธยาศัยสำคัญไม่น้อยไปกว่าการศึกษา ในระบบโรงเรียน หรือการศึกษานอกระบบ เพราะการศึกษาตามอธยาศัยมีความต่อเนื่องยิ่งกว่า การศึกษาอีกสองรูปแบบ กล่าวคือเป็นการเรียนรู้ ที่สร้างค่านิยม เจตคติ และปลูกฝังจิตสำนึกที่สำคัญ ของการพึ่งตนเอง ตลอดจนช่วยสร้างอุปนิสัย และปรับบุคลิกภาพของคน ให้เป็นผู้ใฝ่รู้และเรียนรู้ ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการศึกษาอธยาศัย ตามนัยดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ จะพัฒนาให้มนุษย์

เกิดการแสวงหาความรู้ตลอดเวลา เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้พัฒนาอย่างมีคุณภาพ

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ตอบสนองต่อแนวคิดที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน เอื้อประโยชน์ต่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้สามารถอยู่ด้วยกันอย่างสันติ กระบวนการดังกล่าวช่วยให้สมาชิกในชุมชนเกิดกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ซึ่งกันและกัน ทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนและสามารถใช้ฐานทรัพยากรในท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนด้วยตนเอง สอดคล้องกับแนวคิดของอนุรักษ์ ปัญญาวัฒน์ (2548) ที่ว่าการจัดกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนต้องตอบสนองการเรียนรู้ตลอดชีวิต กระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดเป็นแนวทางแกนหลักของการพัฒนาชุมชนและทรัพยากรบุคคลที่ทำให้สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนา ทั้งยังมีบทบาทสำคัญในการกลั่นกรองความช่วยเหลือจากภายนอกเข้ามาในชุมชน ในรูปแบบของความรู้ทางวิชาการหรือปัจจัยทางการเงินและวัตถุ มิให้เกิดการสับสนและนำไปสู่การสร้าง ความแตกแยกจนสร้างความอ่อนแอภายในชุมชน

กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน จึงเป็นวิธีการที่สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้แลกเปลี่ยนกันทั้งระหว่างสมาชิกชุมชนและบุคคลภายนอกที่อาศัยสื่อ วิธีการและนวัตกรรมที่สร้างสรรค์ขึ้น ไม่แยกขาดจากความสำนึกสาธารณะของชุมชนที่จะทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ความรับผิดชอบ การยอมรับผูกพัน นอกจากนั้นกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ยังอาศัยวิธีการจัดการความรู้ เป็นแนวทางหลักในการจัดการกับวิถีชีวิต วัฒนธรรม อาชีพ และภูมิปัญญา ภายใต้การสนับสนุนจากปัจจัยต่างๆ ที่ช่วยให้กระบวนการเพื่อความยั่งยืนเป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ประชาชนชาวบ้านอาศัยการแสวงหาความรู้

และกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างนวัตกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการความรู้ในยุคปัจจุบันที่ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของความจริง ซึ่งเป็นความรู้ที่มีการสั่งสมประยุกต์ใช้ในลักษณะของเทคนิค เครื่องมือ และวิธีการที่สอดคล้องกับวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี หรือแม้กับความดี ความงาม และความจริงในระบบคิดของมนุษย์ (พระมหาสุทิตย์ อากาศโร, 2548) ประชาชนชาวบ้านจึงมีความสามารถในการนำความรู้มาสร้างนวัตกรรมสำหรับใช้เป็นพลังในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนที่ก่อให้เกิดความยั่งยืน

ประชาชนชาวบ้านสามารถถ่ายทอดรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนแก่ประชาชนรุ่นใหม่ หรือผู้ที่สนใจเพื่อกระจายองค์ความรู้อันจะส่งผลต่อการพัฒนาความรู้ ทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการร่วมกันพัฒนาชุมชนของผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทำให้ชุมชนเกิดการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเรียนรู้ร่วมกันกับหน่วยงานต่างๆ ทั้งศูนย์การเรียนรู้ของประชาชน โรงเรียนองค์กรของรัฐและเอกชน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้เกิดความเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ต่อไป นอกจากนั้นรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของประเทศสามารถยังสามารถนำรูปแบบกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนไปประยุกต์ใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์การจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียนเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ร่วมกันตามความสนใจและความถนัดของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพควบคู่กับการพัฒนาทักษะชีวิตให้สามารถแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคมได้อย่างยั่งยืน

สรุปผลการวิจัย

ได้หน้าประชาชนโมเดล : กระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของ

ปราชญ์ชาวบ้านภาคใต้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่า กระบวนการดังกล่าวเป็นเรื่องของการต่อยอดการเรียนรู้ในสภาพบริบทของภูมิสังคมและภูมิปัญญาที่กำลังอาศัยอยู่ทำให้ชุมชนเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง สร้างจิตสำนึกรักภูมิปัญญาท้องถิ่น สร้างความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการจัดการความรู้ ส่งเสริมการคิดอย่างสร้างสรรค์ และปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิตตามแนวทางแห่งความพอเพียงอย่างสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษากระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านแบบเชิงลึกเจาะจงเฉพาะด้านจำแนกตามขอบข่ายองค์ความรู้ทางภูมิปัญญาไทยเพื่อเปรียบเทียบกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันในมิติใดบ้าง อย่างไร
2. ควรศึกษาเพิ่มเติมรูปแบบการจัดการความรู้เพื่อจัดเก็บและสืบทอดกระบวนการนวัตกรรมการเรียนรู้ของปราชญ์ชาวบ้านเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป

บรรณานุกรม

- ประเวศ วะสี. (2548). **การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: กระทรวงวัฒนธรรม ราชบัณฑิตยสถาน. พระมหาสุทิตย์ อาภากรโร. (2548). **นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- วิจารณ์ พานิช. 2549. **การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ**. กรุงเทพฯ: ตถาตา.
- อนุกฤษ ปัญญาวัฒน์. 2548. **การศึกษาชุมชนเชิงพหุลักษณะ: บทเรียนจากวิจัยภาคสนาม**. กรุงเทพฯ: โครงการเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข.
- อุ้นตา นพคุณ. 2543. **การศึกษาตลอดชีวิตในศตวรรษที่ 21**. วารสารครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 28(3), 1-8.